

Авдєєва Г.К.

провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса
Національної академії
правових наук України
кандидат юридичних наук,
старший дослідник

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ОЦІНКИ ВИСНОВКУ ЕКСПЕРТА ЯК ДЖЕРЕЛА ДОКАЗІВ

Судова експертиза є важливим елементом процесу доказування у кримінальному провадженні. За результатами анкетування 125 слідчих МВС України встановлено, що 76,9% з них під час розслідування злочинів завжди залучають експерта. 16,2% респондентам доводилося призначати первинну й повторну експертизи для вирішення тих самих питань. В окремих випадках (2,4%) висновки експерта навіть спростували слідчу версію. При цьому 85% слідчих впевнені, що залучення експерта позитивно впливає на їх діяльність і значно прискорює процес збирання доказів.

Висновки експерта є процесуальними джерелами доказів, а їх оцінку за своїм внутрішнім переконанням здійснюють слідчий, прокурор, слідчий суддя та суд (ч. 2 ст. 84 КПК України). Критеріями оцінки доказів (в т.ч. - висновків експерта) слугують їх належність, допустимість і достовірність. За першими двома критеріями оцінка висновків експерта здійснюється за загальними правилами оцінки доказів і зазвичай складнощів не викликає. Однак, оцінка достовірності висновку експерта в окремих випадках викликає певні труднощі через те, що суб'єкти оцінки, які не мають спеціальних знань, не в змозі самостійно виявити експертні помилки у дослідженнях, підтвердити правильність застосування експертних методів і методик, оцінити наукову обґрунтованість висновків експерта. Особливо це стосується комп'ютерно-технічної експертизи, телекомунікаційної, експертизи відео- та звукозапису, генотипоскопічної та ін. Невірна оцінка достовірності висновку експерта навіть може призвести до появи процесуальних помилок.

В англо-американському кримінальному процесі значну увагу приділено оцінці наукової обґрунтованості експертних висновків через те, що без такої оцінки суди іноді виносили неправосудні рішення. Зокрема, в США виявлено 259 експертних помилок при ідентифікації осіб за ДНК та реабілітовано 375 осіб (серед них 21 особа була засуджена до смертної кари, а 44 особи визнали себе винними в злочинах, яких вони не скоювали) [1].

В США згідно з Правилем 702 Федеральних правил доказування суд під час оцінки висновків експерта залучає осіб (свідків), які мають спеціальні знання, навички, досвід, відповідну освіту [2]. При цьому згідно зі стандартом Дауберта одним із методів оцінки таких доказів є їх рецензування. [3].

У Німеччині відповідно до ч. 2 ст. 245 Кримінального процесуального кодексу Німеччини суд зобов'язаний за клопотанням підсудного або прокурора залучити обізнану особу для аналізу доказів (в т.ч. – висновку офіційно залученого експерта) [4].

В Великобританії під час оцінки достовірності висновків експерта залучаються незалежні експерти-свідки [5].

Згідно зі ст. 225 КПК Італії кожна зі сторін має право залучати своїх «технічних консультантів» для аналізу експертних висновків [6].

В Австралії для визнання висновку експерта джерелом доказів під час його оцінки суди попередньо з'ясовують, чи мали сторони по справі доступ до незалежних експертних консультацій щодо цього висновку (особливо – у кримінальному провадженні) [7].

В Україні процесуальним законодавством залучення обізнаних осіб для допомоги в оцінці достовірності висновків експерта не передбачено. Згідно з п. 2 «Порядку проведення рецензування висновків судових експертів» метою рецензування висновків є лише вдосконалення професійної майстерності експертів, поліпшення якості та обґрунтованості їх висновків, рецензування не проводиться з метою спростування чи підтвердження висновків [8]. Тобто,

таке рецензування не може слугувати допомогою в оцінці висновку експерта як доказу на запит органів правопорядку.

Легалізація рецензій на висновки експертів дозволила б стороні захисту самостійно збирати доказову інформацію та здійснювати оцінювання достовірності висновку експерта як джерела доказів, що, у свою чергу, зменшило б ймовірність виникнення слідчих (судових) помилок та сприяло б реалізації прав осіб на справедливе правосуддя.

Через складність оцінки висновку експерта без допомоги обізнаних осіб суди України іноді визнають важливість і правомірність незалежного рецензування висновків експерта. Так, у Постанові Верховного суду України від 14.01.2021 р. по справі № 922/2216/18 наголошено на тому, що «невзяття до уваги» судами рецензії як доказу порушує принцип змагальності сторін, а «рецензія по своїй суті не є повторною чи додатковою експертизою, у ній не оцінюються докази. Експерт, який надає рецензію, оцінює, зокрема, методи і повноту дослідження, логіку висновку» [9].

У Вироку Святошинського районного суду м. Києва від 15 січня 2018 р. за справою № 759/846/17 зазначено, що за результатами аналізу незалежної рецензії на висновок експерта як письмового доказу суд визнав висновок судово-економічної № 64/9/2016 необґрунтованим, необ'єктивним та таким, що не відповідає законодавству України [10].

На основі порівняльно-правового аналізу норм законодавства країн англо-американської системи права (США, Канади, Великої Британії, Австралії та ін.), континентальної (Італії, Німеччини, Нідерландів та ін. країнах ЄС, Росії, України та ін. країн) та далекосхідної системи (наприклад, Китаю), які регулюють порядок оцінки доказів (в т.ч. – висновків експерта) за критерієм достовірності, встановлено, що в усіх зазначених країнах, окрім України, для допомоги в оцінці достовірності висновків експерта залучається незалежна обізнана особа, яка має спеціальні знання у відповідній галузі.

Президентом України видано Указ №837/2019, в якому як невідкладні заходи з проведення реформ зазначено розроблення та внесення на розгляд Верховної Ради України законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження рецензування висновку судового експерта та упровадження механізму оцінювання якості наданої правової допомоги з використанням інструменту рецензування («*peer review*»). На виконання цього Указу було б правильним доповнити ч.1 ст. 94 КПК України таким текстом : «Для допомоги в оцінці достовірності висновку експерта може здійснюватися його аналіз (рецензування) особою, яка має відповідну вищу освіту, науковий ступінь та практичний досвід роботи не менше 10 років у сфері судової експертизи. Результати такого аналізу не є джерелом доказів, а мають допоміжний (консультативний) технічний характер, не можуть містити оцінку доказів, вказівки про те, яке процесуальне рішення має бути прийнято, але у разі виявлення у висновку експерта помилок, які вплинули на формулювання висновків, він має розглядатися слідчим (слідчим суддею, судом) і слугувати підґрунтям для

призначення повторної (додаткової) експертизи або проведення перехресного допиту експерта та рецензента».

Список використаної літератури:

1. DNA Exonerations in the United States. URL: <https://innocenceproject.org/dna-exonerations-in-the-united-states/> (дата звернення 11. 05. 2021)
2. Federal Rules of Evidence. 2021. Official Edition (Федеральні правила доказування США). URL: <https://www.rulesofevidence.org/table-of-contents/>
3. Edmond, Gary and Cole, Simon A. and Cunliffe, Emma and Roberts, Andrew J. Admissibility Compared: The Reception of Incriminating Expert Evidence (i.e., Forensic Science) in Four Adversarial Jurisdictions (2014). (2014) 3 *University of Denver Criminal Law Review* 31-109, P. 39. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2396871
4. Strafprozessordnung für die Bundesrepublik Deutschland. Stand: 01.02.2021 aufgrund Gesetzes vom 03.12.2020 (BGBl. I S. 2678). § 245 Umfang der Beweisaufnahme; präsenste Beweismittel URL: <https://dejure.org/gesetze/StPO/245.html>
5. The Forensic Science Regulator. Information. Legal Obligations. FSR-I-400. Issue 7. 2019. 5 St Philip's Place Colmore Row Birmingham B3 2PW . Issue 7. 178 p. P. 7. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/forensic-science-regulator>
6. Codice di procedura penale Parte Prima (Кодекс кримінального процесу. Частина перша) Altalex eBook , 2011. Italy. URL: https://www.legislationline.org/download/id/4357/file/Italy_CPC_updated_till_2012_Part_1_it.pdf
7. Martire, K. A., & Edmond, G. (2017). Rethinking expert opinion evidence. *Melbourne University Law Review*, 40(3), 967–998. URL: <https://search.informit.org/doi/10.3316/informit.979608274688542>
8. Про затвердження Порядку проведення рецензування висновків судових експертів: Наказ Міністерства юстиції України № 335/5 від 03.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0131-20>
9. Постанова Верховного суду України від 14.01.2021 р. по справі № 922/2216/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94151198>
10. Вирок Святошинського районного суду м. Києва від 15 січня 2018 р. за справою № 759/846/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71570540>